

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-176>

УДК 7.03

Балута О.В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

НАТЮРМОРТ В УКРАЇНСЬКОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація. У статті висвітлюються особливості українського «натюрморту» як жанру образотворчого мистецтва. До уваги беруться його розквіт в різні періоди в різні періоди століть та його становлення як самостійний жанр в образотворчому мистецтві. Розглядаються особливості застосування різних технік та новітніх впроваджень. Досліджуються активні пошуки в області композиції, кольору, форми. Натюрмортом заведено називати зображення неживих предметів, об'єднаних в єдину композиційну групу. Походження слова «натюрморт» французьке – *nature morte* – «мертва природа». Спеціальна організація мотиву (постановка) – один з основних компонентів образної системи жанру натюрморту. Натюрморт може виступати як один із жанрів станкового живопису, проте може бути й частиною композиції жанрової картини, портрета-картини. У такому разі натюрморт виконує значну роль у розкритті змісту композиції та сюжету картини.

Ключові слова: натюрморт, етюд, композиція, колорит, рисунок, жанри живопису.

Baluta Olga

Kyiv University named after Boris Grinchenko

STILL LIFE IN UKRAINIAN ART

Summary. The article highlights the features of the Ukrainian still life as a genre of fine art. It takes into account its flowering at different periods in different periods of centuries and becomes an independent genre in the visual arts. Features of application of different methods and new acquaintances are considered. Active searches in the field of composition, color, form are investigated. Still life is called the image of inanimate objects, combined into a single constituent group. The origin of the word "still life" in French – *nature morte* – "dead nature". Special organization of motive (production) – one of the main components of the figurative system of the still life genre. Still life may be one of the genres of easel painting, but it can also be part of a composition of genre painting, portrait painting. In this case, the still life plays a significant role in revealing the content of the composition and plot of the painting. Still life is not only objects, but also a conversation about the surrounding life of man, his spiritual world, affairs and time in which he lives. The Ukrainian still life is characterized by the power of colorful temperament, national color and love of life. This creates a true anthem to nature, its lush and generous gifts. The 18th century is extremely important in Ukrainian art. World art, culture, science, education are developing rapidly. Art seeks to convey reality: important events, images of contemporaries. The development of the fine arts in the first half of the nineteenth century is marked by an interest that is growing in popular life. In the second half of XX century. fine arts still included graphic still life of a whole galaxy of Ukrainian artists. At the beginning of the twentieth century, the heyday of Ukrainian still-life painting was marked, which for the first time found equality among other genres. The artists sought to expand the possibilities of pictorial language, which was accompanied by active searches in the field of composition, color, form. Ukrainian artists turn to the subject of knowledge of the artist's art and creativity. Still lifes with attributes of art make it possible to study in depth the worldview of contemporary artists.

Keywords: still life, sketch, composition, color, painting genres.

Постановка проблеми. Натюрморт – це не тільки предмети, а й розмова про навколишнє життя людини, про його духовний світ, справи та час, в якому він живе.

Українському натюрморту притаманна сила живописного темпераменту, національний колорит та любов до життя. Він створює справжній гімн природі, її розкішним і щедрим дарам.

Розвиток живопису в Україні зі своїми особливостями. Сім віків з десятого по сімнадцятий тривала велична епоха давньоруського мистецтва. Але тільки на рубежі XVII–XVIII віків слідує рішучий перелом у бік розвитку світського мистецтва в Україні [2, с. 36]. Велике значення мають такі реформи в області культури й мистецтва.

Метою цієї статті є знайомство з українським натюрмортом, як самостійним жанром живопису, який з'явився на початку XVIII століття. Вивчаючи його надзвичайно стрімкий розвиток, який став збагачений новими образами, художніми засобами та темами: за півтора десятка років він проходить шлях від імпресіонізму до абстрактного надання відповідної форми [5, с. 20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Українські художники, гуртувалися довкола Романа Сельського, кожен по-своєму рефлексував над складною і багатозначною природою натюрморту. Спільною рисою творів Романа та Маргіт Сельських, Володимира Патики, Карла Звіринського та Олекси Сміх-Шатківського й, зрештою, характерною особливістю української малярської школи того часу була важливість живописних завдань у малярстві [7, с. 80], зокрема, колористичних, які офіційними мистецькими «критиками» того застійного часу називалися страшним словом «формалізм», «відірваний від реальності». Не зважаючи на критику, ці художники зосереджено працювали над «*rzeczywistością*» власного досвіду, яка для них була більш реальна, аніж радянська «дійсність» соцреалістів.

Формулювання цілей статті (формулювання завдання). Характер нових тенденцій можна визначити, як прагнення художників зв'язати натюрморт, сюжетне і мальовниче, з навколишнім середовищем. На пленер виносять «мертву натуру», тобто на повітря, під відкрите

небо, зв'язують з пейзажами або ж, навпаки, органічно з'єднують з інтер'єром кімнати. У натюрморти хочуть побачити настрої художника, його власне відображення світовідчуття, його життєвий уклад. Можна нескінченно перелічувати великих українських художників, які виявили себе в цьому жанрі.

Виклад основного матеріалу. XVIII вік надзвичайно важливий в українському мистецтві. Бурхливо розвивається світове мистецтво, культура, наука, освіта. Мистецтво прагне передати дійсність: важливі події, образи сучасників. Розвиток першої половини XIX віку зображального мистецтва відмічено інтересом, що посилюється до народного життя [4, с. 69].

Уявлення про нього спочатку було пов'язане із зображенням дарів моря та землі, різноманітного світу речей, навколишнього середовища людей. До кінця XIX віку натюрморт, на відміну від історичної картини та портрета, розглядався як «нижчий» жанр в мистецтві. Головним чином він існував як навчальна постановка і допускався лише в обмеженому розумінні як живопис кольорів і фруктів. На початку XX століття ознаменувався розквіт українського натюрмортного живопису, який уперше знайшов рівноправність серед інших жанрів. Художники прагнули розширити можливість зображальної мови, це супроводжувалось активними пошуками в області композиції, кольору, форми [3, с. 35].

У 30-40-ві роки XX сторіччя цей розвиток зупинився, але вже з середини 50-х років натюрморт переживає в живописі новий етап розвитку і з цього часу остаточно і твердо він встає на один рівень з іншими жанрами. У той період офіційне мистецтво залишається на позиціях реалізму. І натюрморт розвивається в цьому ж ключі. Так, як він не був «високим жанром», то він став інтер'єрним. Зараз в Україні існує як би два паралельних художніх світів. З одного боку це художники реалісти, які працюють в класичних традиціях, з інших автори, які дотримуються постмодерністських тенденцій [1, с. 100].

У другій половині XX ст. в образотворче мистецтво стрімко увійшли графічні натюрморти цілої плеяди українських митців. В колекції музею на раховується близько сотні робіт, виконаних в техніках акварелі, пастелі, гуаші, офорту, монотипії, кольорової ліногравюри, рисунку олівцем.

У 60-70-ті роки українські художники звертаються до сюжетів, пов'язаних з селянським життям та побутом, з працею людини села. Очима трударя-селянина бачимо ми результат його роботи в картинах Я.П. Калашника та Т.О. Хитрової "Овочі".

У 80-90-ті роки з'являються твори камерно-духовного напрямку, які спонукають багатьох художників до поглибленого аналізу духовного життя сучасників. Українські митці звертаються до теми пізнання мистецтва та творчості художника. Натюрморти з атрибутами мистецтва дають можливість поглиблено вивчати світогляд сучасних митців [6, с. 25].

У нейтральних натюрмортах вони витягували назовні цілі пласти мистецьких та духовних орієнтирів української культури: дивимося на фрукти на столі – й бачимо Париж; оглядаємо яскраві картини в картинах й відчуваємо присутність Матіса; розглядаємо разок коралів і згадуємо українське народне мистецтво; бачимо хрест, розп'яття, ікону – і ось уже перед нами образ християнської духовної культури; вдивляємося в мальовничий гірський краєвид за вікном, дерев'яну церковцю – й бачимо Україну; оглядаємо образ Юрія Змієборця на шталюзі й розуміємо, що в цих спокійних речах відбувається напружена боротьба. Відчуваємо, що всі ці речі сигналізують нам пошуки й смаки, експерименти та дослідження, працю львівських майстрів, їх львівську «природу речей» [8, с. 115].

Висновки. Отже, як бачимо, народження натюрморту – це історія загадкового переходу від повчальних картин з висловами до задоволення від розглядання деталей побуту. Протягом багатьох століть саме натюрморт виступав тим жанром, де художникам найбільш оптимально вдалося реалізувати власті формальні, технічні та стилеві пошуки.

Список літератури:

1. Алпатов М.В. Искусство, 1969. 148 с.
2. Білецький П. Мова живописних мистецтв. Київ : Рад. шк., 1973. 74 с.
3. Блюміна І. Визначний художник-реаліст. Образотворче мистецтво. Київ : Мистецтво, 1973. 56 с.
4. Енциклопедія сучасної України. Київ : Наукова думка, 2014. 202 с.
5. Мурашко О. Альбом. Київ : Мистецтво, 1980. 30 с.
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Фонд 86, № 14.
7. Панкова С.В., Науменко В. Український історичний журнал, 1998, 136 с.
8. Шовкуненко О., Упор. І. Блюміна. Київ : Мистецтво, 1994. 168 с.

References:

1. Alpatov, M.V. (1969). Art, 148 p.
2. Biletsky, P. (1973). The language of fine arts. Kyiv: I'm glad. Shk., 74 p.
3. Blumin, I. (1973). Distinguished artist-realist. Fine arts. Kyiv: Art, 56 p.
4. Encyclopedia of modern Ukraine (2014). Kyiv: Scientific Thought, 202 p.
5. Murashko, O. (1980). Album. Kyiv: Art, 30 p.
6. National Library of Ukraine named after Vernadsky. Foundation 86, No. 14.
7. Pankova, E.V., & Naumenko, V. (1998). Ukrainian Historical Journal, 136 p.
8. Shovkunenko, O., Emphasis, I. Blumina (1994). Kyiv: Art, 168 p.